

เงาะป่า : วรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัย

Ngoa Paa : A Representative Work of the Reign

ยุพร แสงทักษิณ *

Yuporn Sangtaksin

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์จะศึกษาวิเคราะห์บทละครเรื่องเงาะป่า ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นวรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัย

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่าบทละครเรื่องเงาะป่าเป็นวรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัยเพราะมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ ประการแรก บทละครเรื่องนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยที่ความเหลื่อมล้ำแห่งความเป็นมนุษย์ได้ถูกขจัดไปจากสังคมไทยด้วยพระราชบัญญัติเลิกไพร่ทาส ทุกคนในแผ่นดินไทยมีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองหรือชาวป่า ประการที่ 2 บทละครเรื่องนี้มีลักษณะผสมผสานระหว่างลักษณะรูปแบบของวรรณคดีแบบเก่าของไทยและเนื้อหาของวรรณคดีแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสังคมในรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นรัชสมัยแห่งการอนุรักษ์และพัฒนา ประการที่ 3 บทละครเรื่องนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของเงาะซาไก จึงนับว่าเป็นวรรณคดีเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยเรื่องแรกที่แต่งขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นผู้บุกเบิกและผู้นำทางด้านมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา และประการสุดท้าย บทละครเรื่องนี้มีแก่นเรื่องหรือแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับ “ความรัก” ซึ่งสอดคล้องกับพระราชสมัญญา “สมเด็จพระปิยมหาราช” ในพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์

ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทที่ 3 การวิเคราะห์พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่า และบทที่ 4 บทสรุป นอกจากนี้ยังมีภาคผนวกซึ่งเป็นความรู้เสริมแก่ผู้อ่านบทละครเรื่องเงาะป่าไว้ด้วย

ABSTRACT

This research was aimed at making an analytical study of 'Ngoa Paa', a play by King Rama the Fifth, as a literary piece representing his reign.

The conclusion of the study was that it is truly a representative play of the reign for four principal reasons. Firstly, it was written during the time when the inequities in Thai society had been eliminated by the royal decree abolishing slavery ; all people were equal, be they city people or forest dwellers. Secondly, being a hybrid having a traditional form and a modern content with Western influence, the play truly represents the author's reign, which was an era of both conservation and

* รองศาสตราจารย์ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Assoc. Prof. Department of Literature, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

development. Thirdly, it tells a story of the Sakai, a minority group living in the south of Thailand, and thus is the first piece of ethnic literature ever written by a Thai King, its author being a pioneer and leader in anthropology and ethnology. Lastly, its main-theme is love, which is fitting since its author is known as 'the Great Beloved King'.

The research results are presented in four chapters : the first is an introduction, the second a biography of King Rama V, the third an analysis of the play and the fourth is the conclusion. An appendix giving supplementary details on the play is also provided.

คำนำ

ในจำนวนพระราชนิพนธ์ทั้งหมดในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าเป็นเรื่องที่ตราตรึงอยู่ในความทรงจำของคนไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันยิ่งกว่าเรื่องใด ๆ จนอาจกล่าวได้ว่า บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นวรรณคดีเรื่องเอกหรือเป็นวรรณคดีประจำพระองค์ ผู้ที่อยู่ในแวดวงวรรณคดีย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่า เมื่อเอ่ยถึงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ก็จะนึกถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อเอ่ยถึงลิลิตตะเลงพ่ายก็จะนึกถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เมื่อเอ่ยถึงพระอภัยมณีก็จะนึกถึงสุนทรภู่ฉันใด เมื่อเอ่ยถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็จะนึกถึงบทละครเรื่องเงาะป่าฉันนั้น

เนื่องจากบทละครเรื่องเงาะป่าเกิดขึ้นในยุคการล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตก เป็นเรื่องที่มีลักษณะเรื่อง (เนื้อหาและรูปแบบ) และแนวคิดสำคัญที่สัมพันธ์กับแนวพระราชดำริและพระบุคลิกภาพในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์บทละครเรื่องเงาะป่าอย่างละเอียดเพื่อหาข้อสรุปว่า พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าเป็นวรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอมุมมองใหม่ว่าพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าเป็นสัญลักษณ์แห่งรัชสมัยด้วยวิธีการศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องนี้ควบคู่ไปกับบริบทของผู้แต่งและสังคม

อุปกรณ์และวิธีการ

ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (*Documentary Research*) โดยใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสาร หนังสือวิทยานิพนธ์ และงานวิจัย โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (*Descriptive Analysis*)

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าเฉพาะด้านที่แสดงให้เห็นว่าเป็นวรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัยซึ่งเป็นการศึกษาในภาพรวมของเรื่อง มิได้เน้นเฉพาะองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง

ผลของการวิจัย

ในรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กระแสการล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกอยู่ในภาวะเสื่อมถอยและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกขณะ สยามประเทศเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกพยายามจะเข้ามาบีบบทบาทและอิทธิพล แต่ด้วยพระปรีชาสามารถ พระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล และพระวิจารณ์ญาณอันสูงมั่งคั่งซึ่งของพระมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงคุณประเสริฐคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศชาติจึงรอดพ้นจากภัยพิบัติและสามารถดำรงความเป็นเอกราชมาได้ตราบเท่าทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในพระราชหฤทัยดีว่า การปฏิรูปประเทศให้เจริญทัดเทียมกับอารยประเทศเป็นพระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจอันเร่งด่วนที่จักต้องให้เกิดมีขึ้น เพื่อเป็นกำแพงขวางกั้นการรุกรานของประเทศมหาอำนาจ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าในรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (ด้านวัตถุและด้านจิตใจ) โดยทรงใช้หลัก “ทางสายกลาง” ในการปฏิรูป นั่นคืออนุรักษ์สิ่งที่ดีงามไว้พร้อม ๆ กับพัฒนาให้เจริญรุดหน้ายิ่งขึ้น

การปฏิรูปประเทศทั้งในด้านการเมืองการปกครอง สังคม ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยึดเอาความเจริญของบ้านเมืองและความสุขของอาณาประชาราษฎร์เป็นที่ตั้ง ทรงเล็งเห็นความสำคัญของประชาชนว่าเป็นทรัพยากรอันล้ำค่าของแผ่นดิน ประเทศใดจะเจริญรุ่งเรืองมิได้ถ้าประชาชนในประเทศนั้นยังด้อยคุณภาพ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ทรงจัดไว้เป็นลำดับแรก แต่เหนือสิ่งอื่นใด การที่จะพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพได้นั้น บุคคลควรได้รับสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในฐานะมนุษย์เป็นปฐม ตราบใดที่ประเทศไทยยังมีประชาชนอยู่ในสถานะไพร่และทาสซึ่งถูกกดขี่ข่มเหงอย่างป่าเถื่อนย่อมแสดงถึงความไม่เสมอภาค ไม่ยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของคนไทยด้วยกันเองตราบนั้น ในส่วนพระองค์ พระราชดำริในการเลิกทาสมีอยู่ในพระราชหฤทัยมาตั้งแต่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ด้วยเหตุนี้เมื่อมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหารแผ่นดินด้วยพระองค์เอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงเริ่มดำเนินการเลิกทาสทันที ทรงกำหนดแผนการดำเนินงานด้วยวิธีละมุนละม่อม ประนีประนอมและค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ จนกระทั่งในที่สุดได้มีการตรา “พระราชบัญญัติทาสรัตนโกสินทร์ศก 124” ขึ้น ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2448 เป็นต้นไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นแผนการเลิกทาสขั้นสุดท้ายในรัชสมัย

นอกจากการเลิกทาสแล้ว การเลิกระบบฐานันดรไพร่ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศก็เป็นพระราชประสงค์ที่จะทรงยังให้เกิดขึ้นเช่นกัน ในที่สุดก็ได้มีการร่างพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหารขึ้นใน พ.ศ. 2446 และประกาศใช้ใน พ.ศ. 2448 คือกำหนดให้ชายไทยมีหน้าที่รับใช้บ้านเมืองโดยเสมอหน้ากัน ทำให้มีกรมทหารเหล่าต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ฐานันดรไพร่ที่มีมาแต่โบราณจึงถูกยกเลิกไปโดยปริยาย กล่าวได้ว่าการสลายตัวของระบบทาสและไพร่เป็นความ “ศิวิไลซ์” ของสยามประเทศ

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพหรือความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์นั้น แม้จะดูเหมือนเป็นเพียงอุดมคติซึ่งยากยิ่งที่จะเป็นจริงได้ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพิสูจน์แล้วว่าสามารถทำให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ในระดับหนึ่ง อนึ่ง การเสด็จประพาสต้นและนมัสพระองค์ลงมาคลุกคลีสัมผัสกับชาวบ้านชาวป่าที่อยู่ภายในราชอาณาจักรไทยย่อมเป็นสิ่งยืนยันได้ถึงภาคปฏิบัติซึ่งผู้ใดจะปฏิเสธมิได้ พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าเป็นพยานอันสำคัญที่สะท้อนแนวพระราชดำริว่า “ผู้ชนกำเนิดคล้าย คลึงกัน” เพราะเป็นวรรณคดีเรื่องแรกของไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ซึ่งต่ำต้อยด้อยค่าและแทบไม่มีผู้ใคร่รู้จัก แต่

คนกลุ่มนี้ก็ไม่พ้นจากความสนพระราชหฤทัยและเอาพระราชหฤทัยใส่ของพระองค์ ทรงศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของชนกลุ่มนี้อย่างจริงจัง ถึงขั้นทรงเลี้ยงเด็กเงาะไว้ในราชสำนัก และในเวลาต่อมาก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าขึ้น

เงาะป่าเป็นบทละครที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบของวรรณคดีแบบเก่าของไทยและเนื้อหาของวรรณคดีแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมตะวันตก จึงมีความสอดคล้องกับลักษณะสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นรัชสมัยแห่งการอนุรักษ์และการพัฒนา ที่กล่าวว่าเงาะป่าเป็นวรรณคดีที่มีรูปแบบอนุรักษ์ เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ด้วยกลอนบทละคร ทรงยึดถือขนบในการแต่งกลอนบทละครอย่างเคร่งครัด เช่น ขึ้นต้นบทด้วยคำ “เมื่อนั้น” เมื่อกล่าวถึงตัวละครเอก ส่วนตัวละครประกอบก็จะใช้คำ “บัดนั้น” ในการดำเนินเรื่องก็จะมี บทชมธรรมชาติ บทชมโฉม บทครวญ บทรัก ฯลฯ มีการบรรจุทำนองเพลงประจำบทที่แตกต่างกันไปตามลักษณะเนื้อหาในแต่ละตอน เป็นต้น ส่วนที่กล่าวว่าบทละครเรื่องเงาะป่าเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมตะวันตกคือ เรื่องเงาะป่ามีเนื้อหาแบบนวนิยาย เพราะเนื้อเรื่องแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชน มิใช่เรื่องทำวพระยามหากษัตริย์หรือชนชั้นสูงเหมือนนิยายแบบเดิม ๆ นอกจากนี้เรื่องเงาะป่ายังมีความสมจริงในทุกองค์ประกอบไม่ว่าจะเป็นแนวคิด เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก ฯลฯ ทำให้บทละครพระราชนิพนธ์เงาะป่ามีบรรยากาศของเรื่องที่แปลกใหม่และน่าสนใจยิ่ง และด้วยพระปรีชาสามารถในการทรงพระราชนิพนธ์ เงาะป่าจึงเป็นวรรณคดีที่กอบปด้วยวรรณศิลป์ขั้นสูงอันเกิดจากการผสมผสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างเนื้อหาและรูปแบบดังกล่าว

ความเป็นนักมานุษยวิทยาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ในด้านชาติพันธุ์ทำให้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าไว้ได้อย่างสมจริงในแทบทุกรายละเอียดของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาในป่า ที่สำคัญยิ่งคือทรงถ่ายทอดชีวิตของพวกเขาอย่างปราศจากการแสดงออกเป็นเชิงดูแคลน ในทางตรงกันข้ามกลับทรงนำเสนออย่างให้เกียรติยกย่องเสมอกับชนชั้นอื่น ๆ ของสังคม บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ได้กลายเป็นต้นแบบที่จุดประกายให้เกิดการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของชนกลุ่มน้อยผ่านได้อย่างจริงจังและกว้างขวาง รวมทั้งขยายการศึกษาไปยังชนกลุ่มน้อยเผ่าอื่น ๆ ในสมัยต่อ ๆ มาจนกระทั่งปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเมื่อพูดถึงเงาะป่า คนส่วนใหญ่ก็จะประหวัดคิดถึงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าเป็นลำดับแรก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำให้คนไทยได้ทราบว่ายังมีชนกลุ่มน้อยเผ่าหนึ่งที่มีชีวิตอยู่ในป่าในขอบเขตแห่งราชอาณาจักรไทย แม้ชนเผ่านี้จะมีความแตกต่างจากคนเมืองในด้านความเจริญทางวัตถุหรือเทคโนโลยี อาทิ ปัจจัยสี่คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ฯลฯ และความแตกต่างในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ก็ตาม แต่พวกเขาก็มีเลือดเนื้อและมีอารมณ์ความรู้สึกเยี่ยงปวงชนคนเมืองทั่วไป ข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นในเนื้อเรื่องเงาะป่าอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอารมณ์ที่เกี่ยวกับความรักซึ่งเป็นแก่นเรื่องหรือแนวคิดสำคัญของบทละครเรื่องนี้

แก่นเรื่อง “ความรัก” ของบทละครเรื่องเงาะป่าเป็นแนวคิดสำคัญที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “ความรักมิได้เลือกชนชั้นและบุคคล” หากมีอยู่ในทุกชั้นชนและทุกบุคคล ไม่ว่าจะเป็ท้าวพระยามหากษัตริย์หรือคนสามัญ ไม่ว่าจะเป็ความรักประเภทใดระหว่างใคร อาทิ ความรักระหว่างหนุ่มสาว ความรักระหว่างพ่อแม่ลูก ความรักระหว่างพี่น้อง ความรักระหว่างมิตร เป็นต้น ในส่วนพระองค์เองนั้นได้มีพระประสพการณ์เกี่ยวกับชีวิต โดยเฉพาะด้านความรักแทบทุกช่วงวัย แทบทุก

สถานภาพและแทบทุกรูปแบบ เคยทรงพานพบความสุข ความทุกข์ ความเศร้า ความสมหวัง ฯลฯ อันเกิดจากความรักมาแล้วทั้งสิ้น และจากพระประสบการณ์ดังกล่าวนี้เองได้ทรงถ่ายทอดไว้ในบทบาทของตัวละครในเรื่องเงาะป่าได้อย่างเข้มข้น ลึกซึ้งและสมจริง อาทิ ความทุกข์ร้อนรุ่มพระทัยเมื่อไม่สมหวังในความรักแบบหนุ่มสาวก็ปรากฏอยู่ในบทบาทของชมพลาและสนาที่มีต่อนางลำหับ ความโทมั่นสออย่างสุดซึ่งแทบพระทัยจะรานสลายเมื่อพระราชธิดาหรือพระราชโอรสอันเป็นที่รักต้องสิ้นพระชนม์ไปก่อนเวลาอันสมควรอย่างมิคาดฝันก็ปรากฏอยู่ในบทบาทของบิดามารดาทั้งสามคู่ของชมพลา ลำหับ และสนา ความสุขสมหวังกับความรักครั้งแรกในวัยหนุ่มสาวก็ปรากฏอยู่ในบทบาทของชมพลาและลำหับ ความรักของพระองค์ดำเนินไปได้ก็เพราะมีพระราชอนุชาเป็นพ่อสื่อก็ปรากฏอยู่ในบทบาทของชมพลาและไม้ไผ่ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อผู้ใดได้อ่านหรือได้ดูละครเรื่องเงาะป่าซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ดุจดั่งถอดพระราชหฤทัยใส่ไว้ในตัวละคร ผู้นั้นก็จะมีอารมณ์และความรู้สึกร่วมเพราะสามารถเข้าถึงบทบาทของตัวละครได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เคยผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์ด้านต่างๆดังกล่าวมาแล้วก็จะยิ่งรู้สึกดื่มด่ำประทับใจเป็นพิเศษ

กล่าวได้โดยสรุปว่า เหตุผลที่กล่าวว่าเรื่องเงาะป่าเป็นบทละครพระราชนิพนธ์ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งรัชสมัยคือ

ประการที่ 1 บทละครเรื่องเงาะป่าเกิดขึ้นในรัชสมัยที่ความเหลื่อมล้ำแห่งความเป็นมนุษย์ได้ถูกลบออกไปจากสังคมไทยคือการเลิกไพร่ทาส ทุกคนในประเทศไทยเป็นคนไทยเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นชนชั้นใดเพศใด หรือวัยใด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นว่า เมื่ออิเหนา บุษบา และจรรกา ซึ่งเป็นคนชั้นสูง มีอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมอย่างไร ชมพลา ลำหับ และสนา ซึ่งเป็นคนป่า ก็มีอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมดุจเดียวกัน ทั้งยังแสดงควมมีอารยะในจิตใจสูงส่งกว่าด้วยซ้ำ ดังจะเห็นได้ชัดเจนที่สุดในตอนจบของเรื่อง ซึ่งตัวละครเอกทั้งสามแสดงให้ประจักษ์ในรักจริงอันบริสุทธิ์และไม่เห็นแก่ตัวของหนุ่มสาวชาวเงาะ

ประการที่ 2 บทละครเรื่องเงาะป่าเกิดขึ้นในรัชสมัยที่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากประเทศตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปประเทศแทบทุกด้านโดยทรงยึดทางสายกลางคือ อนุรักษ์สิ่งดีงามในอดีตไว้พร้อม ๆ กับพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ก้าวหน้าไปตามกระแสโลก เรื่องเงาะป่าเป็นผลงานชิ้นหนึ่งที่เป็นประจักษ์พยานอย่างชัดเจน คือ ทรงพระราชนิพนธ์โดยเลือกรูปแบบเป็นกลอนบทละครของไทย แต่มีเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นนวนิยายแบบวรรณกรรมตะวันตก

ประการที่ 3 บทละครเรื่องเงาะป่าเกิดขึ้นในรัชสมัยที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้บุกเบิกและผู้นำทางด้านมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา ได้ทรงนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มน้อยคือเงาะซาไกมาทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครเรื่องเงาะป่าขึ้น ดุจดั่งเงาะป่าเป็นรายงานข้อมูลการศึกษาชีวิตของชนกลุ่มนี้ บทละครเรื่องเงาะป่าจึงเป็นวรรณคดีไทยเรื่องแรกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ซึ่งนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และชาติพันธุ์วิทยาทั้งของไทยและตะวันตกได้ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงเสมอมาจนถึงปัจจุบัน

ประการที่ 4 บทละครเรื่องเงาะป่าเกิดขึ้นในรัชสมัยที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ผู้ได้ทรงรับการถวายพระราชสมัญญาว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่อันเป็นที่รัก ความเป็น “ปิยมหาราช” ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีใช่ได้ทรงรับการยกย่องอย่างดาด ๆ แต่เป็นการยกย่องด้วยประมวลมาจากบรรดาพระราชภารกิจ พระราชกรณียกิจ และพระราชจริยวัตรทั้งปวงอย่างเป็นรูปธรรม

ความรักที่ประชาชนถวายแด่พระมหากษัตริย์พระองค์นี้เป็นผลมาจากความรักที่ได้พระราชทานแก่ปวงชนในทุกสถานภาพนั่นเอง ดังนั้น เรื่องเงาะป่าซึ่งมีแนวคิดสำคัญคือ “ความรัก” จึงเป็นความสอดคล้องกับพระราชสมัญญาแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างมีอาจปฏิเสศได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้นนี้ จึงมิใช่เรื่องเกินจริงที่จะกล่าวว่า “เงาะป่าคือวรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัย” ซึ่งจะสถิตเสถียรอยู่กับชาติไทยตลอดไปชั่ววันรัตนกราลดุจดเดียวกับพระราชสมัญญา “สมเด็จพระนรินทรปิยมหาราช”

สรุป

ผลของการวิจัยชี้ชัดให้สามารถกล่าวได้ว่า บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าเป็นวรรณคดีสัญลักษณ์แห่งรัชสมัย นอกจากบทละครเรื่องเงาะป่าจะเป็นวรรณคดีที่สะท้อนลักษณะสังคม สะท้อนพระบุคลิกภาพและแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ ทรงเป็นผู้นำสังคมแล้ว ยังเป็นวรรณคดีที่ขยายขอบเขตเนื้อหาของวรรณคดีไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่ายิ่งในด้านการพัฒนาจิตสำนึกที่ดีของบุคคลที่พึงมีต่อสังคมและมนุษยชาติ เพราะเรื่องนี้ได้เสนอปรัชญาหรือความคิดที่เกี่ยวกับชีวิตที่ลึกซึ้งและเรียบง่าย สามารถนำมาประยุกต์ใช้อย่างมีวิจารณ์ญาณได้ในชีวิตจริงทุกยุคทุกสมัย

เอกสารอ้างอิง

(จากงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

ขุนช้างขุนแผน, 2493. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.

คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ 3. ม.ป.ป. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, (มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในการบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญาสิ้นพระชนม์ มาถึงศตมาห ณ วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2468).

คำกลอนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ 1. 2467. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, (มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในการบำเพ็ญพระราชกุศลเมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนภดารา สิ้นพระชนม์มาถึง สัตมวาร ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467).

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2536. ไกลบ้าน. เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางทองพับ พานิชพัฒน์ ต.ช. ณ ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุวรวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2536).

..... 2517. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในรัชกาลที่ 5 ปีมะโรง พ.ศ. 2411 – ปีระกา พ.ศ. 2416. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, (คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรีจัดพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. 2517).

- _____ . 2540. บทละครเรื่องเงาะป่า. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, และสถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- _____ . 2513. ประชุมพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาคที่ 3 (ตอน 2) ระหว่างพุทธศักราช 2434 ถึงพุทธศักราช 2453. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, (คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี พิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี ศิลปกรรม การเมือง การปกครองของประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5).
- _____ . 2506. พระบรมราโชวาทในรัชกาลที่ 5 พระราชทานแด่พระเจ้าลูกเธอ. พระนคร : บริษัทชุมนุมช่างจำกัด, (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายบุญเชิด ศุภมณี และนายประสิทธิ์ พรหมสาขา ณ สกลนคร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เมษายน 2506.
- _____ . 2510. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 – พ.ศ. 2453). พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, (ธนาคารแห่งประเทศไทยพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว.ทองเถา ทองแถม ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 18 ธันวาคม พุทธศักราช 2510.
- _____ . 2472. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- _____ . 2541. พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พุทธศักราช 2440. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ดุสิต พานิชพัฒน์ ป.ช., ป.ม., ท.จ.ว. ณ ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุวรวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2541.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2529. พระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. 2516. เกิดวังปารุสก. เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.
- ฉัตรเฉลิม (ผู้เรียบเรียง). 2539. นางอันเป็นที่รักในพระพุทธรเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ลายนก.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ม.ป.ป. ประชุมบทละครอนงค์ดำบรรพฉบับปริวรรตพร้อมด้วยเรื่องประวัติเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ และตำนานละครอนงค์ดำบรรพ. ม.ป.ท. : (พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นมิตรพลีในงานศพพระประยูรวงศ์ เมื่อปีมะแม พ.ศ. 2486).

-2517. ความทรงจำ. กรุงเทพมหานคร : คลัง
วิทยา.
- ดำรง ฐานดี. 2541. มานุษยวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รามคำแหง.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. 2521. วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธิดา สาระยา. 2540. บ้านเมืองและประเทศในสายพระเนตร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- 2540. ราษฎรในครรถ้องแห่งความเจริญของสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- 2540. สยามินทร์ปิ่นธเรศเจ้า จุลจอม จักรไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- น.ม.ส. [พระราชวรวงษ์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ]. 2514. จดหมายจางวางหว่า. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ.
- นริศรา จักรพงษ์, หม่อมราชวงศ์ และไอลีน ฮันเตอร์. 2539. แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์ จำกัด.
- พนิดา สิทธิวรรณ. 2540. “ละครจำงะป่า”, สูจิบัตรการแสดงงะป่า ณ อุทยานละครกลางแจ้ง ภัทราวดีเธีย
เตอร์. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. 2514. รามเกียรติ์. เล่ม 1. พระนคร : แพรววิทยา.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. 2498. อิเหนา. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- พูนพิศ อมาตยกุล. 3 – 4 พฤษภาคม 2540. “พระราชนิพนธ์งะป่าในรัชกาลที่ 5 เรื่องเก่าที่ท่านผู้ใหญ่ได้เห็น
ได้เล่ามา”, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ ณ โรงแรมสยามซิตี
กรุงเทพมหานคร .
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2518. “หัวใจชายหนุ่ม”, เสียดละ หัวใจชายหนุ่ม หัวใจนักรบ.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- ยุพร แสงทักษิณ. 2538. วรรณคดีการเมืองเรื่องสามกรุง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- เรียงความขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับได้รับรางวัลที่ 1 เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2467 –
2499. 2504. พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา.
- ลิลิตพระลอ, 2527. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- วิทย์ ศิวศรียานนท์. 2504. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3, พระนคร : กรุงเทพการพิมพ์.
- วิชัย เสวะมาตย์. 2510. การเลิกทาสในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. สำนักวิจัย
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จัดพิมพ์.
- วิชาการ, กรม. 2540. วรรณลักษณะวิจารณ์เล่ม 2. หนังสือเรียนภาษาไทย ท. 606 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตาม
หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).
กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา.
- 2528. แนวพระราชดำริแก้รัชกาล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. 2540. ลูกแก้วเม็ขวิญ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ศิริพร ลีบุตรพงศ์. 2526. “กำเนิดและแนวโน้มนวนิยายไทย : การศึกษาในเชิงสังคม”, เอกสารการสัมมนาทาง
วิชาการครั้งที่ 2 ของสมาคมภาษาและหนังสือ.

สดใส พันธุมโกมล. เอกสารประกอบการสอนวิชา 120-101. ปรัชญาศิลปะการละคร. ภาควิชาศิลปะ การละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทรภู่. 2507. พระอภัยมณีคำกลอนฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชธน]. 2507. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สดับ, เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์. 2526. “บ่อเกิดของพระราชนิพนธ์เงาะป่า”. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับในรัชกาลที่ 5. [ม.ป.ท.]. (ม.ล.พูนแสง(ลดาวลัย) สุตะบุตร พิมพ์สนองพระคุณเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับในรัชกาลที่ 5 ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม พุทธศักราช 2526).

..... 2513. “เรื่องของนายคนนั่งมหาดเล็ก”, พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและนิพนธ์บางเรื่องของเจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับในรัชกาลที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, (พูนแสง(ลดาวลัย) สุตะบุตร พิมพ์ฉลองพระคุณคุณปู่ในโอกาสที่มีอายุครบ 80 ปีบริบูรณ์ 6 มีนาคม 2513).

สมหมาย เทียบเทียม. 2527. บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 : การศึกษาวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. 2525. พระราชวังบางปะอิน. พิมพ์ครั้งที่ 2, พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.

สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติเรื่อง “เงาะป่า”. 2541. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

Daiches, David. 1956. “Literary Criticism and Related Disciplines”, Critical Approach to Literature. New York : W.W.Norton & Co. Inc.

Dickinson, Leon T. 1959. A Guide to Literary Study. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc.

Rohrberger, Mary , Woods, Jr., Samuel H. and Dukore, Bernard F. 1968. “The Critical Approaches to Literature”, An Introduction to Literature. 2nd ed. New York : Random House.

.....